

**Liikkumisen haasteet
ja sosiaalinen elämä
Näkövammaisten henkilöiden näkemyksiä**

Joona Närhi

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2020
Sosiaali- ja terveysala
Toimintaterapeutti (AMK)

Tekijä(t) Närhi, Joona	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Maaliskuu 2020
	Sivumäärä 40	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Liikkumisen haasteet ja sosiaalinen elämä Näkövammaisten henkilöiden näkemyksiä		
Tutkinto-ohjelma Toimintaterapeutti (AMK)		
Työn ohjaaja(t) Hilli-Harju, Tanja ja Kuukkanen, Tiina		
Toimeksiantaja(t) Näkövammaisten liitto ry		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Näkövammaisten liitto ry:n vuoden 2019 teemana oli kohtaaminen. Osallisuuden mahdollistaminen on tärkeää erityisesti vähemmistöön kuuluvilla henkilöillä kuten näkövammaisilla. Näkövammaisten mahdollisuudet erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä liikkumiseen mahdollistuvat tavallisesti laajan palvelu- ja tukiverkoston avulla. Liikkumisen ja sosiaalisen elämän haasteista näkövammaisilla on kansainvälistä tutkimusnäyttöä, minkä vuoksi näiden kahden teeman yhteyttä haluttiin selvittää tarkemmin.</p> <p>Liikkumiseen vaikuttavia ympäristötekijöitä havainnollistavana mallina käytettiin kanadalaisista toiminnallisuuden ja sitoutumisen mallia (CMOP-E). Tavoitteena oli saada selville liikkumisen mahdollistavia tekijöitä ja haasteita sekä niiden yhteyttä näkövammaisten henkilöiden sosiaaliseen elämään Suomessa. Näkövammaisten liitto ry:n ja omien kontaktien kautta haastateltavaksi saatiin neljä näkövammaista henkilöä, joilla on kaikilla erityyppinen näkövamma. Teemahaastatteluja varten kehitettiin puolistrukturoitu haastattelurunko apukysymyksin. Haastattelut litteroitiin tekstimuotoon, ja analysointi tehtiin luokittelemalla saatu aineisto CMOP-E:n mukaisesti.</p> <p>Haastattelut tuottivat tietoa eri tuen muotojen merkityksistä näkövammaisille itselleen. Rakennetun ympäristön esteettömyyden ja moniaistisuuden lisäksi liikkumistaito, kokemus turvallisuudesta ja ihmisten avuliaisuudesta ja asenteista vaikuttaa näkövammaisen haluun liikkua itsenäisesti. Saadun tuen jakautuminen sekä institutionaalsiin tekijöihin että näkövammaisen henkilökohtaiselle sosiaaliselle piirille vähentää itse näkövammaisen, mutta myös avun antajien kuormitusta. Avuntarpeisiin nähden hyvä tuen saatavuus ja moninaisuus mahdollistavat monipuolista sosiaalista elämää näkövammaisella. Yksilöllisyyden huomioiminen koettiin tärkeänä, sillä näkövammaistenkin keskuudessa tarpeet vaihtelevat suuresti näönkäytön haasteiden eroavaisuuksien takia. Pieni osallistujamäärä rajoittaa tulosten yleistettävyyttä, mutta aineisto tuotti yksityiskohtaisempaa tietoa aiheesta.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Näkövamma, näkövammaisuus, sosiaalinen elämä, sosiaaliset suhteet, liikkuminen, osallisuus, elämänlaatu		
Muut tiedot (Salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Närhi, Joonas	Type of publication Bachelor's thesis	Date March 2020 Language of publication: Finnish
	Number of pages 40	Permission for web publication: X
Title of publication Challenges in mobility and social life Viewpoints of people with visual impairment		
Degree programme Occupational therapy		
Supervisor(s) Hilli-Harju, Tanja and Kuukkanen, Tiina		
Assigned by Näkövammaisten liitto ry (The Finnish federation of the visually impaired)		
Abstract <p>Enabling social engagement is important especially among minority groups like visually impaired people. Visually impaired people tend to have a large network of support around them to enhance mobility in different social environments. According to global research, challenges are often related to mobility and social life. The relation of these themes is a topic that needs further exploration.</p> <p>The Canadian Model of Occupational Performance and Engagement (CMOP-E) was used to clarify environmental factors affecting mobility. The goal was to find out more specific information about these factors and their relation to social life among visually impaired people in Finland. Participants were found with the help of Näkövammaisten liitto ry (The Finnish federation of the visually impaired) and through my own contacts. Four people with different types of visual impairments were interviewed. These recorded interviews were transcribed and then categorized according to CMOP-E.</p> <p>Participants expressed meanings of different forms of support in their daily lives. Accessibility of physical environments and their multisensory factors, orientation and mobility skills, feelings of safety and availability of other people's help and attitudes can affect one's will to move independently. A large variety of sources of support, including both institutional and personal social support, creates better chances for mobility and social life. Individual needs vary greatly according to the quality of visual impairment and other personal factors. This study is limited due to its small number of participants, but it provides deeper insight into the topic.</p>		
Keywords/tags (subjects) Visual impairment, visually impaired, social engagement, participation, social life, mobility, transportation, quality of life		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Näkövammaisuuden määritelmä	4
3	Näkövammaisten osallisuus.....	5
4	Liikkumisen apuvälineet ja henkilökohtainen apu	7
5	Näkövammaisten toimintakyky	8
5.1	Fyysinen ympäristö.....	10
5.2	Sosiaalinen ympäristö	12
6	Tarkoitus ja tavoite.....	15
7	Tutkimuksen toteuttaminen	15
8	Tulokset	19
8.1	Fyysinen ympäristö ja itsenäinen liikkuminen	20
8.2	Sosiaaliset ympäristöt ja sosiaalisen tuen merkitys.....	22
9	Pohdinta.....	27
9.1	Ympäristöissä liikkumisen ja sosiaalisen elämän moninaisuus.....	27
9.2	Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys.....	29
9.3	Jatkotutkimusehdotukset.....	32
	Lähteet	33
	Liitteet.....	36
	Liite 1. Haastattelurunko ja apukysymykset	36
	Liite 2. Saatekirje.....	38
	Liite 3. Haastatteluaineiston luokittelu CMOP-E:n mukaisesti	39

Kuviot

Kuvio 1. Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli (CMOP-E)	10
--	----

1 Johdanto

Näkövammaisten liitto ry:n vuoden 2019 teemana oli kohtaaminen (Näkövammaisten liiton teemavuosi 2019, n.d.). Opinnäytetyön aihe valittiin Näkövammaisten liitto ry:n yhteyshenkilöiden ehdotusten pohjalta. Näkövammaisten liitto teki vuonna 2018 selvityksen näkövammaisten henkilöiden sosiaalisista suhteista (Berndtson 2018). Selvityksessä tulee esiin haastateltujen näkövammaisten kokemia sosiaalisen elämän haasteita ja tekijöitä niiden taustalla. Liikkumisen mahdollisuuksien yhteyttä näkövammaisten sosiaalisiin suhteisiin ei ole tarkasteltu aiemmissa julkaisuissa Suomessa, joten aiheeseen syventyminen on teemavuoden pohjalta ajankohtainen.

Tässä opinnäytetyössä liikkumisella tarkoitetaan paikasta toiseen siirtymistä ja erilaisissa ympäristöissä liikkumista. Liikkuminen erilaisissa ympäristöissä mahdollistaa ihmisten tapaamista ja mielekästä arkea. Sosiaalinen kanssakäyminen tapahtuu erilaisissa ympäristöissä ja näkövammaiset tarvitsevat usein erityistä tukea paikasta toiseen liikuttaessa. Liikkumista mahdollistavia ja rajoittavia tekijöitä, ja näiden mahdollista yhteyttä henkilöiden sosiaaliseen elämään tutkittiin teemahaastatteluilla. Käsitteellä sosiaalinen elämä tarkoitetaan tässä yhteydessä näkövammaisen henkilön sosiaalisesti vuorovaikutteista toimimista ja yhteydenpitoa ihmisiin kaikissa henkilön tavallisissa toimintaympäristöissä.

Lukuisissa kansainvälisissä tutkimuksissa tuodaan esiin näkövammaisten liikkumisen ja sosiaalisen elämän haasteiden merkitystä, minkä vuoksi näiden kahden teeman yhteyden tutkiminen Suomessa on perusteltua. Liikkumisen mahdollisuudet määrittyvät pitkälti ihmisen elinympäristön perusteella. Sähköinen viestintä ja teknologian käyttö liikkumisen mahdollistajana ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä tuo nykypäivänä uusia mahdollisuuksia näkövammaisillekin. Liikkuminen paikasta toiseen ei ole aina välttämätöntä, mutta usein henkilöille kriittinen sosiaalisen elämän mahdollistaja. (Berndtson 2018, 57.) Kanadalaisen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli (CMOP-E) on yksi toimintaterapian keskeisistä viitekehyksistä, ja se toimii työtä ohjaavana teoreettisena mallina.

2 Näkövammaisuuden määritelmä

Näöntarkkuus eli visus mitataan tietyltä etäisyydeltä taulun tai projektorin avulla, ja se ilmoitetaan numeroarvolla (Seppänen 2018). Henkilö luokitellaan heikkonäköiseksi paremman silmän laseilla korjatun näöntarkkuuden ollessa 0,3 tai vähemmän. Henkilö määritellään sokeaksi vastaavan arvon ollessa alle 0,05 tai kun näkökentän halkaisija on alle 20 astetta. Arvot perustuvat WHO:n näkövammaisuuden määritelmään. (Näkövammaisten liitto ry, n.d.; Seppänen 2018.)

Näkövammaisuuden määritelmä on riippuvainen yhteiskunnan asettamista vaatimuksista ja arvomaailmasta. Henkilöä voidaan pitää näkövammaisena, kun näkökyvyn alentuma aiheuttaa merkittävää haittaa jokapäiväisissä toiminnoissa. Haittaan vaikuttavat monet henkilön yksilölliset tekijät kuten vammautumisia, psyykinen sopeutumiskyky, elämäntavat ja ympäristön sekä henkilön itse asettamat vaatimukset. Henkilöä ei pidetä näkövammaisena, jos näön heikentymisen aiheuttamat vaikeudet ovat korjattavissa silmä- tai piilolaseilla. (Ojamo 2018, 12-13.) Näkövammaisten lukumäärästä Suomessa on tehty arvioita, sillä tarkat tiedot puuttuvat toistaiseksi. Viimeisimpiin THL:n tutkimuksiin viitaten yli 30-vuotiaita näkövammaisia on Suomessa runsaat 50 000 henkilöä, joista sokeita arvioidaan olevan 8400. (Mts. 14.) Näkövammaisuuden olemuksen ja henkilöiden yksilöllisten toiminnallisen näönkäytön erojen takia lukumääräarvioiden teko on haastavaa (mts. 15-16). Suomessa ja muissakin korkean elintason maissa yleisin näkövammaisuuden aiheuttaja on silmänpohjan rappeuma. Muita vammaisuuden aiheuttajia ovat esimerkiksi perinnölliset verkkokalvon rappeumat, näköraitojen viat, glaukooma, synnyttäiset kehityshäiriöt ja diabeettinen retinopatia. (Mts. 31.)

3 Näkövammaisten osallisuus

Osallisuus on keskeinen käsite, kun tarkastellaan vähemmistöryhmiin kuuluvien henkilöiden kuten näkövammaisten mahdollisuuksia suhteessa henkilöihin, joilla ei ole vastaavanlaisia rajoitteita. Osallisuus voidaan käsittää tunteena, jota yksilö voi kokea kuuluessaan johonkin yhteisöön. Osallisuutta tukevan yhteisön jäseniä arvostetaan ja pidetään tasavertaisina toisiinsa nähden, ja heillä on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Yhteiskunnallisella tasolla ajateltuna osallisuus on osa demokration perusrakennetta Suomessa. Tasavertaisilla kansalaisilla on oikeus toimeentuloon, asuntoon, koulutukseen, työhön ja terveydenhuoltoon. (Osallisuus 2019.) Osallisuutta on myös ympäristöissä liikkumisen ja sosiaalisen elämän mahdollistaminen kaikille, mukaan lukien vähemmistöryhmiin kuuluvat henkilöt kuten näkövammaiset.

Osallisuus voidaan määritellä kolmen ulottuvuuden avulla, joita ovat riittävä toimeentulo ja hyvinvointi (having), yhteisöihin kuuluminen ja jäsenyys (belonging) ja toiminnallinen osallisuus (acting). Vaje jossakin näistä ulottuvuuksista lisää riskiä syrjäytymiseen. (Osallisuuden osatekijät 2019.) Yhteiskunnan palvelut, työpaikat, koulut, harrastusseurat ja muut sosiaaliset ympäristöt ovat tärkeässä roolissa osallisuuden tunteen synnyttämisessä. Osallistuminen erilaisiin aktiviteetteihin elämän eri osa-alueilla tukee yksilöiden osallisuutta, ja sosiaalisella aktiivisuudella ja osallisuuden kokemisella on positiivisia vaikutuksia yksilön terveyteen. Työ on yksi tärkeä yhteisöllisen osallistumisen muoto. Työelämän ulkopuolelle jääminen saattaa johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen työyhteisön tarjoamien verkostojen puuttuessa. Osallisuutta lisäämällä pyritään estämään ihmisten syrjäytymistä ja eriarvoistumista. (Osallisuus 2019.) Vähemmistöryhmien kokema syrjintä aiheuttaa eriarvoisuuden tunnetta. Syrjinnän syynä voi olla esimerkiksi henkilön vammaisuus tai kieli- ja kulttuuritausta. (Osallisuus 2019.)

Näkövammaisen yhteydestä osallisuuteen ja sosiaalisen elämän haasteisiin on laajaa tutkimusnäyttöä. Näkövammalla on merkittävä vaikutus nuorten kehitykseen, sosiaaliseen sopeutumiseen, psyykkiseen hyvinvointiin ja koulutukseen (Tadic, Lewando Hundt, Keeley & Rahi 2014, 240). Erityisesti näkövammaisten vanhusten elämänlaatu

on huomattavasti huonompaa valtaväestöön verraten. Samankaltaisia tuloksia on saatu myös vastaavasti näkövammaisiin aikuisiin ja lapsiin liittyen. (Elsman ym. 2018, 166.) Näkövamma vaikuttaa eri tavoin henkilön osallistumiseen esimerkiksi työn ja opiskelun osa-alueilla (Elsman, van Rens & van Nispen 2018, 167). Näkövammaisuus on yhteydessä sosiaaliseen syrjäytymiseen, stigmaan ja eristäytymiseen, mikä voi johtaa yksityisyyden ja itsetunnon haavoittuvaisuuteen (Tadic ym. 2014, 245). Näkövammaisilla nuorilla on usein vähän kavereita ja monet kokevat yksinäisyyttä (Salmi-nen & Karhula 2014, 274).

Aikuisikään siirtyessään nuoret kohtaavat monenlaisia haasteita. Vamman kanssa eläminen elämän siirtymävaiheissa voi tuottaa psyykkistä kuormaa rajoittaen nuoren aikuisen osallisuutta. (Elsman, van Rens & van Nispen 2016, 2607.) Nuoret aikuiset kokevat haasteita esimerkiksi vapaa-aikaan, ulkona itsenäiseen liikkumiseen ja sosiaaliseen elämään liittyen (Mts. 2608). Kanadassa 15-30 vuotiaille näkövammaisille teetetyin kyselyn (Gold, Shaw & Wolffe 2010, 437) mukaan 328:sta tutkimukseen osallistuneista henkilöistä puolet kertoivat kokevansa haasteita sosiaalisessa elämäs-sään. Mainittuja haasteita olivat muun muassa liikkumisen ongelmat kuten ajokyvyn puute ja liikkumisen mahdollisuuksien rajoitukset ja ongelmat iltaisin huonosti valais-tuissa ympäristöissä, esimerkiksi kavereiden kanssa ulos mentäessä. Pieniasteinenkin näkövamma saattaa rajoittaa sosiaalsiin aktiviteetteihin osallistumista. Suurempi näönkäytön vaikeus on yhteydessä suurempiin esteisiin suorittaa sosiaalisesti vuoro-vaikutteisia aktiviteetteja. (Mts. 437.) Uusien kaverien löytäminen koetaan hankalana ja sosiaaliset verkostot ovat usein suppeita ja rajoittuvat perheeseen, sukulaisiin ja muihin vertaisiin näkövammaisiin (Tadic ym. 2014, 245). Rajoitteistaan huolimatta näkövammaiset osallistuvat monipuolisiin aktiviteetteihin kouluympäristössä, kotona ja vapaa-ajallaan (mts. 246). Sopivalla tuella ja apuvälineillä eli toimintaympäristön tekijöitä mukauttamalla näkövammaisten elämänlaatua voidaan parantaa. Esimer-kiksi apuvälineiden käyttö, avustava teknologia ja sopiva perheen ja koulun tuki mah-dollistavat lasten osallistumisen toimintoihin (mts. 246).

Tutkimustiedon kautta ilmenee monia haasteita, joita näkövammaiset kokevat. Koet-tuja haasteita on toisinaan täsmennetty koskemaan juuri esimerkiksi liikkumista tai

sosiaalista elämää (Elsman ym. 2016, 2608), mutta näiden haasteiden taustalla vaikuttavat yksilökohtaiset tekijät itse näkövammaan lisäksi jäävät usein taka-alalle. Näkövammaiset ovat alttiina osattomuuden tunteelle. Osallisuuden tukeminen on tärkeää etenkin henkilöillä, jotka ovat vaarassa syrjäytyä vähäosaisuuden, osallistumisen haasteiden tai toimintamahdollisuuksien rajoitteiden takia. Tutkimusten perusteella näkövammaisilla voi olla haasteita liittyen liikkumiseen ja sosiaaliseen elämään, mutta oikeanlaisten tukitoimien avulla heidän tarpeisiinsa voidaan vastata. Näkövamma ei välttämättä suoraan vaikuta ihmisen toimintamahdollisuuksiin, vaan ne ovat riippuvaisia ympäristötekijöistä ja muista yksilötekijöistä. Tutkimuksia on toteutettu eri maissa, joten tutkimustulokset eivät ole täysin yleistettävissä Suomen kansalaisiin ja kulttuuriin. Osallisuuden näkökulmasta mahdollisuus vaikuttaa oman elämänsä asioihin tuottaa yksilölle hyvinvointia. Näkövammaisten omien näkemysten ilmaiseminen on yksi heidän osallisuuttaan mahdollistava keino, minkä vuoksi tämän opinnäytetyön aiheesta tuotetaan tietoa haastattelujen avulla.

4 Liikkumisen apuvälineet ja henkilökohtainen apu

Itseluottamusta liikkumiseen voivat tuoda erilaiset apuvälineet. Tavallisimmat liikkumista helpottavat välineet näkövammaisilla ovat valkoinen keppi ja opaskoira. Keppi auttaa henkilöä havaitsemaan tasoerot ja esteet kävellessä, ja se myös viestii ympärillä oleville käyttäjänsä näkövammasta. Näkövammaisten liiton ylläpitämä Opaskoirakoulu kouluttaa opaskoiria sokeille ja vaikeasti heikkonäköisille (Etusivu n.d.). Opaskoira kuuntelee omistajansa käskyjä ja auttaa näkövammaista löytämään oikean ja turvallisen kulkureitin (Näkövammaisten yleisimmät apuvälineet n.d.).

Jos henkilön näönkäytön vaikeus aiheuttaa välttämätöntä avuntarvetta, hän voi palkata henkilökohtaisen avustajan kunnan järjestämänä. Henkilökohtainen avustaja voi auttaa näkövammaista esimerkiksi kodin ulkopuolella asioinnissa ja harrastuksissa. Välttämättömiin päivittäistöimiin kuten työhön ja opiskeluun tulee apua saada tarvittava määrä ja vapaa-aikaan vähintään 30 tuntia kuukaudessa. (Henkilökohtainen apu n.d.) Henkilökohtainen avustaja voi mahdollistaa liikkumisen sellaisissa paikoissa,

joissa näkövammaisen ei pystyisi liikkumaan itsenäisesti. Avustajan tehtävänä on kuvailla ympäristöä esimerkiksi erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, harrastuksissa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa (mt.).

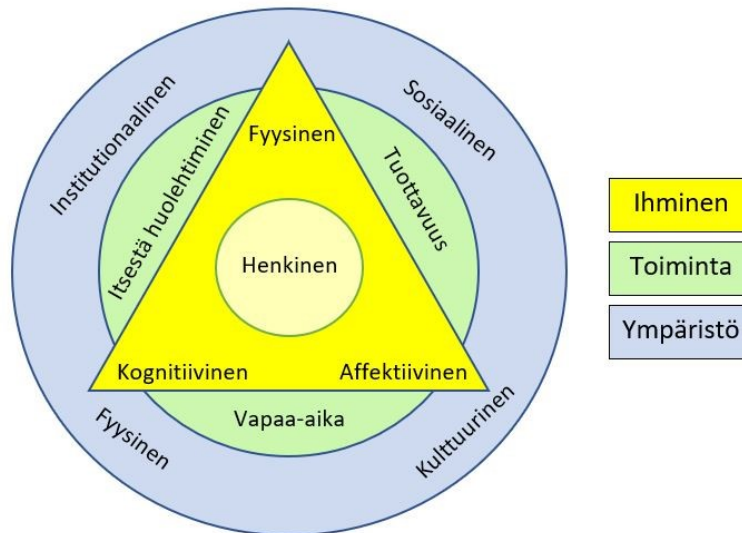
Puhetoimintojen avulla myös sovellukset voivat helpottaa näkövammaisten liikuttamista. BlindSquare on puhelimeen ladattava GPS-sovellus, joka kuvailee ympäristöä ja ilmoittaa risteyksistä liikuttaessa. Se hyödyntää tietoa muista navigointisovelluksista ja käyttäjän sijainnista. Käyttäjä voi säätää asetuksia tarpeidensa ja kiinnostuksenkohteidensa mukaan. (What is BlindSquare n.d.) On olemassa myös julkisen liikenteen sovelluksia ja sivustoja, jotka helpottavat matkustamista. Esimerkiksi reaaliaikaisella Junat.net -sivustolla pystyy tarkistamaan lähtevien junien laiturin (Sovellusvinkkejä iPadin ja iPhoneen käyttäjille n.d.). Apuvälineiden erikoismyymälä Aviris tarjoaa verkkokaupassaan erilaisia tuotteita. Äänimajakka Hällö auttaa valitun äänisignaalin avulla henkilöä suunnistamaan oikeaan suuntaan (Äänimajakka Hällö n.d.). Ranteeseen pujotettava rannetutka Sunu Band ilmoittaa värinällä edessä ja sivuilla havaitut esteet liikuttaessa. Se voidaan yhdistää myös puhelinsovellukseen lisätoimintoineen. (Rannetutka Sunu Band n.d.)

5 Näkövammaisten toimintakyky

Toiminta on ihmiselle perustarve. Keskeisenä näkemyksenä toimintaterapian teoriassa on, että kaikilla ihmisillä tulisi olla yhtäläinen mahdollisuus osallistua itselleen merkitykselliseen toimintaan. Toiminta yhdistää meidät toisiin ihmisiin ja se on yhteydessä ihmisen sosiaalisen identiteetin muodostumiseen. (Townsend & Polatajko 2007, 20-21). Kanadalaisen toiminnallisuuden ja sitoutumisen mallin (Canadian Model of Occupational Performance and Engagement) mukaan yksilön toimintakyvyn tasoon vaikuttavat yksilötekijät, toiminta ja ympäristötekijät, jotka ovat dynaamisessa vuorovaikutuksessa keskenään. Toiminta voidaan kuvata ja havainnollistaa ikään kuin siltana yksilön ja ympäristön välillä. Yksilö voi vaikuttaa ympäristöön ja ympäristö voi vaikuttaa yksilöön toiminnan kautta. (Mts. 23).

CMOP-E -mallin avulla yksilön voidaan ajatella koostuvan osatekijöistä. Yksilössä on samanaikaisesti fyysinen (physical), kognitiivinen (cognitive) ja affektiivinen (affective) ulottuvuus, joiden keskiössä on ihmisen henkisyys (spirituality) (Townsend & Polatajko 2007, 23). Henkisyydellä tarkoitetaan merkityksellisyyden lähdeä ihmisessä itsessään. Yksilö etsii itselleen merkitystä ja onnellisuutta elämässään toiminnan kautta, mikä vahvistaa identiteettiä. Jokaiselle ihmiselle kokemusten kautta muodostuneet toimintojen merkitykset ovat ainutlaatuisia, eivätkä ne ole siten toisten määriteltävissä. (Mts. 59-60). Jokaisella on täten ainutlaatuisten yksilötekijöidensä kautta ainutlaatuiset tavat toimia erilaisissa toimintaympäristöissä. Näkövammaisilla ihmisillä on fyysisten rakenteidensa kautta näkökyvyssä poikkeavuus, joka vaikuttaa toimintatapoihin. Maailman ihmisistä suurin osa on näkökykyisiä ja ympäristöt on monesti suunniteltu näkeville. Näkövammaiset henkilöt vaativat täten erityishuomiota, jotta heidän tarpeensa tulisivat huomioituiksi.

Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli jakaa ympäristön käsitteen fyysiseen ja sosiaaliseen ympäristöön. Sosiaalisen ympäristön käsitteeseen sisältyy institutionaalinen ja kulttuurinen ympäristö, jotka voidaan erikseen nostaa esiin. Mallin kaaviossa (Kuvio 1) ympäristöt on esitetty samantasoisina, sillä tosielämässä ympäristöt eivät esiinny erikseen, vaan ne ovat vaikutuksissa keskenään. Erilaisten toimintaympäristöjen tarjoamat mahdollisuudet vaikuttavat ihmisen toimintamahdollisuuksiin ja koettuun hyvinvointiin. (Townsend & Polatajko 2007, 48). Ympäristötekijät voivat mahdollistaa tai estää liikkumista ja näkövammaiselle itselleen merkityksellisiin sosiaalisiin toimintoihin osallistumista. Se voi selkeimmin näyttäytyä ympäristön esteettömyyden tasolla, mutta sosiaalisesti myös kulttuurin tasolla ihmisten asenteissa tai institutionaalisesti lakien ja säädösten kautta. Myös apuvälineillä ja avustavalla teknologialla on merkittävä rooli näkövammaisen henkilön liikkumisessa ja sosiaalisen elämän tukemisessa.

Kuvio 1. Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli (CMOP-E) (mukaillen Townsend & Polatajko 2007, 23).

5.1 Fyysinen ympäristö

Fyysiseen ympäristöön luetaan sekä luonto että ihmisen rakentamat ja luomat ympäristöt (Townsend & Polatajko 2007, 48) eli kaikki ympärillämme välittömästi havaittavat asiat. Yksi merkittävimmistä näkövamma aiheuttamista haitoista on sen vaikutus kykyyn liikkua itsenäisesti fyysisissä ympäristöissä. Näöntarkkuus, näkökenttä ja kontrastiherkkyys ovat yhteydessä liikkumiskykyyn. (Bibby, Maslin, McIlraith & Soong 2007, 115.) Liikkumisen aikana saamme eniten tietoa ympäristöstämme näköaistin avulla. Fyysisen ympäristön tekijät, kuten rakennusten esteettömyyden puutteellisuus ja huonot sääolot vaikeuttavat liikkumista, jolloin henkilökohtaista avustajaa tarvitaan liikkumiseen (Salminen & Karhula 2014, 274). Heikkonäköiset saattavat pärjätä rakennetussa ympäristössä liikuttaessa sopivan valaistuksen, värienkäytön ja kontrastien avulla. Sokeat taas tarvitsevat liikkumisessa tunto- ja kuuloaistin hyödyntämistä. Rakennuksissa tämä voidaan huomioida erilaisilla ohjaavilla materiaaleilla, koho-opasteilla, pistekirjoituksella ja ääniopasteilla. Tällaista ympäristöä voidaan kutsua moniaistiseksi ympäristöksi. Yhden aistin puuttuessa sama tieto voi olla saatavilla eri aistien välityksellä. (Esteettömyys, n.d.)

Apuvälineiden lisäksi liikkumistaidon opettelu on näkövammaiselle henkilölle tärkeää mahdollisimman itsenäisen, turvallisen ja sujuvan liikkumisen mahdollistamiseksi. Näkövammaisen tarvitsee liikkumistaidonohjausta hallitakseen liikkumisen tekniikat ja reittien kulkemista varten tarvittavat suunnistautumistaidot. Kuljetuspalvelut ja liikkumistaito yhdessä mahdollistavat yksilöllisen tarpeen mukaisen itsenäisen liikkumisen paikasta toiseen. (Liikkumistaidonohjaus 2018.) Ohjauksen tarve on hyvin yksilöllistä. Siihen vaikuttavat muun muassa henkilön ikä, vammautumisikä, toimintaympäristöt, näkökyky, yleinen toimintakyky sekä henkilön omat tarpeet. Liikkumistaidon järjestämisvastuu on kunnan sosiaalitoimella ja keskussairaaloiden näönkuntoutusyksiköillä. (Mt.) Näkövammaiset nuoret kokevat tutkimusten mukaan itsenäisen liikkumisen tärkeäksi. Hollantilaisessa tutkimuksessa (Rainey, van Nispen & van Rens 2014, 695) tarkasteltiin 289:n näkövammaisen lapsen ja nuoren kuntoutuksen tavoitteita ICF-CY -viitekehyksen kautta. Liikkuminen (mobility) oli yksi eniten esiin nousseista tavoitteiden teemoista. (Mts. 695.) Myös nuorille aikuisille tehdyssä tutkimuksessa (van Leeuwen ym. 2014, 648) saatiin vastaavanlaisia tuloksia.

Fyysisen ympäristön tekijät voivat siis vaikuttaa liikkumiseen ja liikkumisen haasteet voivat vaikuttaa mahdollisuuksiin osallistua sosiaaliin aktiviteetteihin tai tuottavaan toimintaan kuten työelämään. Näkökyvyn puutteella voi olla täten suuri vaikutus joko välittömästi tai välillisesti yksilön elämänlaatuun (Virgili & Rubin 2010, 5). Fyysisestä ympäristöstä toiseen liikkuminen mahdollistaa samalla pääsyn erilaisiin sosiaaliin ympäristöihin. Fyysisen ympäristön lisäksi sosiaaliin aktiviteetteihin osallistumiseen vaikuttavat yksilötekijät, kuten motivaatio ja itseluottamus. (Salminen & Karhula 2014, 274.) Vahva itseluottamus omaan liikkumistaitoon voi täten auttaa eri ympäristöihin pääsemisessä. Näkövammaisten osallisuuden tukemisessa huomion kiinnittäminen ympäristötekijöihin on yksilötekijöihin keskittymisen rinnalla vähintään yhtä merkittävää (Mts. 275).

5.2 Sosiaalinen ympäristö

CMOP-E -mallin mukaisesti sosiaalista ympäristöä voidaan tarkastella eri tasoilla. Yksinkertaisimmillaan sosiaalinen ympäristö merkitsee henkilöiden välistä ja välitöntä sosiaalista vuorovaikutusta päivittäisessä elämässä. Ihmisten väliset suhteet muodostavat erilaisia sosiaalisia ryhmiä kuten perheet ja työyhteisö. Laajemmin ajateltuna se sisältää organisaatiot ja instituutiot ja niiden omat käytännöt ja säädökset yhteiskunnassamme. (Townsend & Polatajko 2007, 51.) Kulttuuri ja instituutiot ovat osa moniulotteista sosiaalisen ympäristön käsitettä. Sosiaaliset suhteet ovat tärkeä tuki näkövammaisuuden kanssa pärjäämiseen. (Elsman ym. 2016, 2614.) Esimerkiksi nuoruusiällä ihmisellä on tarve kuulua joukkoon ja tuntea olonsa itsenäiseksi, minkä vuoksi erityisesti nuoruudessa ja aikuisiällä vertaistuki on tärkeää (van Leeuwen, Rainey, Kef, van Rens & van Nispen 2014, 648). Läheiset muodostavat tukiverkon näkövammaisen elämässä. Välitön sosiaalinen tuki voi tulla myös lähipiirin ulkopuolelta henkilökohtaisena apuna (Henkilökohtainen apu n.d.).

Kulttuurilla on merkittävä vaikutus yksilön toimintamahdollisuuksiin, sillä kulttuuriympäristö määrittää, mitkä toiminnot ovat tarkoituksenmukaisia ja hyväksytyjä. Kulttuuria voi muovata erilaiset tekijät kuten yhteisöt, sosiaaliset suhteet, menneisyyden kokemukset ja yksilön kokema vastuu ja velvollisuudet elämässä. Kulttuuri tarjoaa syitä tekemiselle ja toimintatavoille, ja kulttuurin eri tekijät antavat merkitystä toiminnalle. (Townsend ym. 2007, 52.) Suomalainen kulttuuri määrittää hyvin paljon, miten näkövammaisiin suhtaudutaan ja kuinka heidän hyvinvointiaan mahdollistetaan.

Laajasti käsitettävällä institutionaalisella ympäristöllä on yhteiskunnassamme erittäin suuri toimintaan vaikuttava merkitys jokapäiväisessä elämässämme. Institutionaaliset tekijät kuten politiikka, rahoitukset ja lait ohjaavat muun muassa organisaatioita, kuljetuspalveluita, ympäristösuunnittelua, koulutusta, etuuksia, erilaisia palveluita ja mahdollisuutta henkilökohtaiseen apuun ja apuvälineisiin. (Townsend ym. 2007, 52-53.) Kansaneläkelaitos eli Kela huolehtii Suomen kansalaisten sosiaaliturvasta pyrkien mahdollistamaan henkilöiden itsenäistä toimimista esimerkiksi etuuksien avulla

(Elämässä mukana – muutoksissa tukena, 2018). Suomen näkövammaisyhdistysten kattojärjestönä toimiva Näkövammaisten liitto ry tukee näkövammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista (Näkövammaisten liitto ry n.d.). Se tuottaa näkövammais- palveluita, tarjoaa mahdollisuuden vertaistukeen, harrastusmahdollisuuksia ja tukee jäsenyhdistystensä toimintaa. Järjestön päätoimipaikka on Näkövammaisten palvelu- ja toimintakeskus Iiris Helsingissä. Iiris-keskuksen laajasta palvelutarjonnasta löytyy muun muassa kuntoutusta, majoituspalvelut, työelämäpalvelut, ICT-ohjaus, Aviris- apuvälinemyymälä, lakipalvelut ja vapaaehtoistoimintaa. Järjestön 24 jäsenyhdistystä huomioiden yhteisön jäsenmäärä on noin 12 000 henkilöä. (Perustietoa n.d.) Näkö- vammaisten liitto ry:n järjestötoiminnalla on laajan palvelutarjontansa ansiosta suuri merkitys näkövammaisten yhteisöllisyyden mahdollistajana Suomessa.

Mahdollisuus aktiiviseen elämään riippuu osittain asuinpaikan tarjoamista palveluista eli siitä, missä päin Suomea henkilö asuu. Erilaiset tukiin liittyvät säännöt kuten myönnetty taksimatkojen määrä saattavat vaikuttaa sosiaalisen elämän mahdolli- suuksiin. (Berndtson 2018, 55.) Näkövammaisten täytyy usein suunnitella matkustus- tilanteet etukäteen. Näkövammaisen saattaa joutua valikoimaan menonsa sen mu- kaan, kuinka paljon kuljetuspalvelun matkoja on tietyllä hetkellä jäljellä. Taksikyytien odotus- ja matka-aika estävät spontaanin liikkeellelähdon. (Mts. 11.) Kiinnostavia nä- kövammaisille suunnattuja tapahtumia saattaa olla tietyissä kaupungeissa enemmän, ja pieneltä paikkakunnalta lähteminen voi tuntua vaivalloiselta (mts. 55). Harvaan asutetulta paikkakunnalta lähtevä saattaa joutua matkustamaan pidemmälle nähdäk- seen läheisiään. Julkiset liikennevälineet kulkevat usein huonosti, eikä taksilla pääse välttämättä naapurikuntaa kauemmas. (Mts. 11.) Kunta korvaa näkövammaiselle jo- kapäiväiseen elämään kuuluvia kuljetuksia asuinkunnan alueella tai lähikuntiin ulot- tuvalla alueella. Kunta korvaa vain kohtuulliset palvelut eli matkan pituus ja kuljetuk- sen tarve otetaan huomioon. Työ- ja opiskelumatkojen lisäksi henkilöä kohden myön- netään vähintään 18 yhdensuuntaista asiointi- ja vapaa-ajan matkaa. Kunta on velvol- linen järjestämään vapaa-ajan matkoja enemmän, jos henkilön tarve on perustellusti suurempi. (Kuljetuspalvelu ja saattajapalvelu 2018.) Täten myönnettyjen matkojen määrä voi vaihdella yksilökohtaisesti paljonkin eri syiden takia.

Kuljetusmahdollisuuksien puute voi vaikeuttaa näkövammaisten vapaa-ajan osallistumista, johon kuuluu esimerkiksi perheenjäsenten ja ystävien tapaaminen tai ostoksilla käyminen. Työelämään liittyvä ja työpäiviin ajoittuva kulkuvälineillä liikkuminen on usein säännöllisempää ja välttämättömämpää, minkä vuoksi se koetaan helpommin järjestettäväksi kuin vapaa-ajalla liikkuminen. Syitä julkisten liikennevälineiden käyttämättömyyteen voivat olla vaikeus päästä määränpäähän, epäkäytännöllisyys tai turvallisuussyt. (Crudden, McDonnall & Hierholzer 2015, 453.)

Erialaisten sosiaalisten verkkoympäristöjen suosio ja mahdollisuudet ovat kasvussa. Näkövammaiset käyttävät tavallisesti puhelimissaan ja tietokoneissaan ruudunlukutoimintoja. Tietokoneisiin voi liittää kirjoittamisen helpottamiseksi pistekirjoitusnäppäimistön. (Pal & Lakshmanan 2015, 323). Sosiaalinen vuorovaikutus verkkoympäristössä ei vaadi käyttäjältään non-verbaalisten ja kontekstuaalisten vihjeiden tulkintaa. Monilla näkövammaisilla nuorilla on verkkoympäristössä hankittuja sosiaalisia kontakteja. Tästä huolimatta tosielämässä näkövammaisilla nuorilla on haasteita sosiaaliseen osallistumiseen, kaverisuhteiden muodostamiseen ja vapaa-ajan toimintoihin osallistumiseen liittyen. (Elsman ym. 2016, 2614.) Kanadassa tehdyn tutkimuksen (Gold ym. 2010) näkövammaisista henkilöistä sokeat henkilöt käyttivät verkkoympäristöjä ja tapasivat verkossa uusia ihmisiä heikkonäköisiä enemmän (mts. 435-436). Tietotekniikan kehitys tarjoaa nykypäivänä uudenlaisia sosiaalisen kanssakäymisen ja työnteon mahdollisuuksia näkövammaisille, mutta sen ei kuitenkaan koeta korvaavan sosiaalisia suhteita. (Berndtson 2018, 57.) Sähköinen viestintä on tarpeellinen keino sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen. Se ei kuitenkaan mitätöi haasteita, jotka liittyvät liikkumista vaativaan sosiaaliseen kanssakäymiseen.

6 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on pyrkiä parantamaan näkövammaisten henkilöiden elämänlaatua tuomalla aiempaa täsmällisemmin esille mahdollisia haasteita liikkumiseen ja sosiaaliseen osallistumiseen liittyen. Tavoitteena on tutkia liikkumista mahdollistavia ja rajoittavia tekijöitä, ja niiden yhteyttä näkövammaisten sosiaaliseen elämään haastatteleamalla kohderyhmän henkilöitä. Yksilöhaastattelujen avulla selvitetiin CMOP-E:n mukaisten ympäristötekijöiden yhteyttä haastateltavien omaan liikkumiseen. Haastateltavilta kysyttiin koettujen liikkumisen mahdollisuuksien tai haasteiden vaikutusta heidän sosiaaliseen elämäänsä. Lisäksi selvitettiin, millä tavoin haastateltavien mielestä näkövammaisten henkilöiden liikkumista ja sosiaalisten ympäristöjen saavutettavuutta voitaisiin yhteiskunnassamme parantaa.

Tutkimuskysymykset:

Millä tavoin ympäristö (fyysinen, sosiaalinen, institutionaalinen, kulttuurinen) mahdollistaa ja rajoittaa näkövammaisten liikkumista?

Millä tavoin liikkumisen mahdollisuudet ja haasteet ovat yhteydessä näkövammaisten sosiaaliseen elämään?

Millaisia ratkaisuja voitaisiin kehittää, jotta sosiaalisten ympäristöjen saavutettavuus näkövammaisilla helpottuisi?

7 Tutkimuksen toteuttaminen

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita asioiden laajoista merkityksistä ja henkilöiden näkökulmien ymmärtämisestä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa todellisuus käsitetään subjektiivisena eli henkilöstä riippuvaisena ja moninaisena. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 22.) Haastattelu on laadullisen tutkimuksen päämenetelmä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 200). Näkövammaisia henkilöitä

haastattelemalla saadaan aineistoa, joka syventää teemojen merkityksiä yksilöiden näkökulman kautta. Tämä on linjassa opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteiden kanssa. Aineistoa kerättiin puolistrukturoitujen teemahaastattelujen avulla. Teemahaastattelussa aihe on tiedossa, mutta tarkat kysymykset ja haastattelun struktuuri saattavat puuttua (mts. 203). Haastattelut eivät olleet tarkasti strukturoituja, joten kysymykset erosivat toisistaan. Aihepiiri oli kuitenkin tutkimukseen osallistujille sama, mikä on teemahaastattelulle tyypillistä (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48). Haastattelu jaettiin kolmeen osaan kolmen tutkimuskysymysten mukaisesti. Haastattelujen tueksi tutkimuskysymysten yhteyteen muodostettiin tarkentavia apukysymyksiä, joita käytettiin tarvittaessa (Liite 1). Kysymykset muodostettiin pohjautuen opinnäytetyön teoriaosassa ilmeneviin liikkumisen ja sosiaalisen elämän mahdollistaviin tekijöihin. Apukysymysten tarkoituksena oli helpottaa haastattelun kulkua, selkeyttää teemojen ymmärrettävyyttä haastateltaville ja varmistaa keskustelun pysyminen aiheen rajoissa.

Esihaastatteluilla voidaan testata tutkimuksen haastattelurunkoa, aihepiirien järjestystä ja kysymysten muotoilua, ja saada selville haastattelun keskimääräinen pituus. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 72). Ennen varsinaisia haastatteluja toteutettiin yksi esihaastattelu, jota varten puhelimitse tavoitettiin näkövammaisen henkilö omien verkostojeni kautta. Haastattelurunko koettiin toimivaksi ja haastattelun kesto oli testauksessa noin puoli tuntia.

Tutkimuksen kohderyhmä on näkövammaiset heikkonäköiset ja sokeat henkilöt. Haastatteluihin pyrittiin saamaan ensisijaisesti henkilöitä, joilla ei ole näkövamma lisäksi muita välittömästi liikkumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tässä opinnäytetyössä keskitytään tutkimaan vain näönkäytön haasteisiin liittyviä ilmiöitä. Tämän vuoksi kohderyhmä rajattiin tarkemmin, sillä esimerkiksi tuki- ja liikuntaelinvammat voivat vaikuttaa liikkumiseen eri tavalla kuin näkövamma. Haastateltavien henkilöiden ikää ei rajattu, mutta osallistujiksi etsittiin pääasiassa nuoria ja työikäisiä, joilla liikkuminen ympäristöissä on oletettavasti aktiivisempaa ja monipuolisempaa vanhus- ja lapsiväestöön verrattuna.

Haastateltavien tavoittelemista varten laadittiin saatekirje (Liite 2) eli kutsu tutkimukseen. Saatekirjeessä kerrottiin lyhyesti opinnäytetyön aihe, tarkoitus, tavoite ja kohderyhmä sekä tiedot aineistonkäsittelystä ja haastateltavien yksityisyyden suojaamisesta, haastattelun arvioitu kesto, aikataulu, julkaisu, ilmoittautumisohjeet ja tekijän yhteystiedot. Kohderyhmän henkilöitä tavoiteltiin Näkövammaisten liitto ry:n henkilörekisteristä. Liiton työntekijä lähetti saatekirjeen sähköpostitse mahdollisimman monille sellaisille henkilöille, jotka ovat rekisterissä antaneet suostumuksensa tavoittelemiseen tutkimustarkoituksessa. Haastateltavien tuli ottaa itse yhteyttä tutkimuksen tekijään saatekirjeessä olevien yhteystietojen avulla joko sähköpostitse tai puhelimitse.

Näkövammaisten liiton kautta saatiin kaksi haastateltavaa. Kolmen seuraavan viikon aikana muita yhteydenottoja ei tullut. Tutkimukseen suostui täten mukaan myös esihaastateltu henkilö, ja hänen kauttaan saatiin vielä yksi henkilö mukaan. Haastatteluja toteutettiin siis yhteensä neljä. Kaikki haastattelut toteutettiin puhelimitse, sillä jokainen haastateltavista asui eri paikkakunnalla. Haastattelut ajoitettiin ilta-aikaan, jolloin jokaisella haastateltavalla oli kiireettömästi aikaa puhua. Puhelujen alussa saatekirjeessä mainitut seikat kerrottiin uudelleen ja haastateltavan suostumus tutkimukseen varmistettiin. Haastateltaville kerrottiin puhelujen äänittämisestä. Esihaastattelussa kokeiltiin äänittää keskustelu puheluja nauhoittavalla sovelluksella. Sovellus ei kuitenkaan äänittänyt haastateltavan ääntä, joten varsinaisissa haastatteluissa äänitys tapahtui tietokoneen Audacity-ohjelmalla ja varmuuden vuoksi myös kameran nauhoituksella puhelimen ollessa kaiuttimella. Esihaastatteluun osallistunut henkilö otettiin myöhemmin mukaan osallistujaksi, joten haastattelu jouduttiin tekemään hänen kohdallaan toisen kerran äänitetyn aineiston saamista varten. Haastattelujen kesto vaihteli neljästäkymmenestä minuutista noin tuntiin.

Aineiston tallentamisen jälkeen laadullisessa tutkimuksessa aineisto voidaan litteroida eli kirjoittaa tekstiksi analyysiä varten (Hirsjärvi & Hurme 2009, 138). Kunkin haastattelun jälkeen aineistot litteroitiin parin päivän kuluessa, minkä jälkeen alkupe-
räiset äänitiedostot poistettiin. Äänitteistä litteroitiin vain tutkimuskysymysten kan-

nalta olennaiset tiedot ja pois jätettiin toistot ja lauseista irralliset, ylimääräiset äänneet. Litteroitua aineistoa kertyi kolmekymmentäneljä sivua Fontin Calibri koolla yksitoista.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta jakaa ihmistieteisiin perustuvan tutkimuksen eettiset periaatteet kolmeen osaan: tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojat. (Eettinen ennakoarviointi ihmistieteissä n.d.) Haastateltavien henkilöiden tunnistetietojen suojaamiseksi tutkimuksen kannalta epäolennaiset ja henkilökohtaiset tiedot pyrittiin jättämään kirjoittamatta. Henkilötiedoista dokumentoitiin ikä, sukupuoli, tiedot näkövammasta ja asuinpaikka. Haastateltavien nimien sijasta käytettiin numerointia haastattelujärjestyksessä. Litteroituihin aineistoihin jätettiin tietoja henkilöiden erilaisista toimintaympäristöistä ja toiminnoista, sillä ne olivat tarvittavia tietoja analysointivaiheen aikana. Tulokset raportoitiin siten, että henkilöt eivät ole kirjoitetun tekstin perusteella tunnistettavissa.

Jotta haastatteluja voidaan verrata keskenään, on olennaista jakaa saatua aineistoa luokkiin. Luokittelun avulla monipuolinen aineisto voidaan tiivistää, jotta sitä on helppompaa tulkita. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 147). Luokkien muodostamisen kriteerit vaihtelevat tutkimuksen tarkoituksen ja teoriataustan kuten teoreettisen mallin mukaan (Hirsjärvi & Hurme 148). Aineistoa jäseneltiin CMOP-E -mallin mukaisesti. Analysoinnin ensimmäisessä vaiheessa litteroidusta aineistosta korostettiin liikkumista ja sosiaalista elämää mahdollistavia ja rajoittavia tekijöitä eli tutkimuskysymysten kannalta olennaisia vastauksia tai yksittäisiä sanoja. Myös henkilöiden mainitsemat tavantomaiset toimintaympäristöt ja toiminnot korostettiin, sillä ne antavat tietoa haastateltujen sosiaalisesta elämästä. Tämän jälkeen korostetut kohdat jaettiin eritasoisiin luokkiin. Luokittelu auttoi jäsentämään tuotettua aineistoa selkeämpään muotoon. Visuaalisiin kaavioihin (Liite 3) koottiin haastatteluissa ilmenneitä olennaisia tekijöitä ja ne jaettiin CMOP-E -mallin tavoin eri ympäristökäsitteisiin, yksilötekijöihin ja toimintoihin. Ympäristötekijät jaettiin CMOP-E:n mukaisesti fyysiseen ja sosiaaliseen ympäristöön sisältäen kulttuurisen ja institutionaalisen ympäristön. Vastaavasti toiminnot on jaettu käsitteiksi tuottavuus, vapaa-aika ja itsestä huolehtiminen. Haastatteluissa ilmi tulleita yksilötekijöitä ei koettu mahdolliseksi tai tarkoituksenmukaiseksi

jakaa mallin henkisiin, affektiivisiin, kognitiivisiin ja fyysisiin osatekijöihin. Käsitteiden jaottelu eri luokkiin saattaa riippua näkökulmasta, sillä ympäristötekijät ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tämän vuoksi osa käsitteistä on sijoitettu kahteen eri luokkaan. Esimerkiksi henkilökohtaista apua voidaan tarkastella kunnan järjestämänä palveluna tai sosiaalisen merkityksen näkökulmasta. Apuvälineiden, julkisten liikennevälineiden ja kuljetuspalveluiden käyttömahdollisuudet voivat riippua sekä institutionaalisen että fyysisen ympäristön tekijöistä.

8 Tulokset

Haastateltavista nuorin oli 24-vuotias ja vanhin 69 vuotta. Neljän haastateltavan joukko koostui kolmesta miehestä ja yhdestä naisesta. Heillä jokaisella on erityyppinen näkövamma. Yksi haastateltavista on synnynnäisesti sokea. Kolmella muulla on iän myötä etenevä perinnöllinen silmänpohjan rappeuma eri diagnooseilla. Yhdellä heistä on erittäin kapea näkökenttä eli ”putkinäkö”, yhdellä näkökyky on heikentynyt merkittävästi näkökentän keskiosassa ja yksi kuvailee itseään lähes sokeaksi. Kaikki heistä asuvat kaupunkiympäristöissä.

Vaikka haastattelu oli jaettu kolmeen osaan tutkimuskysymyksen mukaan, vastauksissa teemat menivät monesti päällekkäin. Liikkumiseen vaikuttavia tekijöitä pohtiesaan osallistujien vastauksissa tuli jo esiin niiden koettua yhteyttä sosiaaliseen elämään. Kehitysehdotuksetkin sidottiin usein jo mainittuihin haasteisiin. Täten tuloksia tarkastellaan ilmaantuneiden vastausten perusteella aihealueittain, eikä haastattelusioiden mukaisesti. Ensin kerrotaan fyysisen ympäristön tekijöistä siirtyen sen jälkeen sosiaalisen tuen merkityksiin, joista ilmenee institutionaalisia ja kulttuurisia tekijöitä.

8.1 Fyysinen ympäristö ja itsenäinen liikkuminen

Fyysisen ympäristön ominaisuudet vaikuttavat monella tapaa näkövammaisten liikkumiseen. Sekä ulkona että sisällä seinien vieressä olevat esteet vaikeuttavat ympäristön hahmotettavuutta ja tukkivat kulkureittejä. Rakennusten sisäänkäynneissä saroilla aukeavat automaattiovet ja ovien eri aukeamissuunnat aiheuttavat hankaluuksia. Yksi haastateltavista luonnehti sivulle aukeavia automaattiovia hyväksi, sillä ne eivät aukea kulkijaa päin. Rajallisen näkökyvyn omaavat eivät välttämättä erota lasiovia, jos niissä ei ole kiinni minkäänlaisia merkintöjä.

h2: Kirkkaalla päivänvalolla sä oot painamassa avoimesta oviaukosta ulos tai sisään. Mut ku siin onki ovi, joka on kiinni. Se on pelkkä lasi ja sitte sitä ei niinku... ei sitä vaan havaitse.

Seinän ja lattian välinen kontrasti ja erityisesti hyvä valaistus on heikkonäköisille tärkeää erilaisissa tiloissa liikuttaessa. Tunto-opastein ja kontrastein merkatut portaiden rajapinnat koetaan hyödyllisinä. Portaiden alkaminen voi tulla yllätyksenä, jos kaide ei ala ennen ensimmäistä porrasta.

h2: Portaiden suunnittelussa ja kaiteiden suunnittelussa eritoten ois äärimmäisen tärkeitä kaide alkaa ennen ensimmäistä rappusta. Vaan se yleensä alkaa siit rappusen kohdalta.

Kolme haastateltavaa toi esiin ongelmallisen vuoronumerojärjestelmän terveyskeskuksissa, apteekeissa ja muissa asiointipaikoissa. Näissä tiloissa he tarvitsevat poikkeuksetta apua toisilta ihmisiltä, sillä tavallisesti vuoronumerot näkyvät näytöillä ja asiointipöytiä on monia. Jokainen haastateltavista pitää ääniopasteita tärkeinä. Yksi haastateltavista kokee, että asemilla kuulutukset voisivat olla täsmällisempiä ja julkisessa liikenteessä pysäkkien nimet selkeästi kuuluvilla. Haastatelluista kaksi kertoi epävarmuudesta liikennevaloristeyksissä. Liikenteen melu voi vaikeuttaa hiljaisten liikennevalojen äänimerkin kuulemista.

Valkoinen keppi oli haastatteluihin osallistuneiden ainoa käytössä oleva liikkumisen apuväline. Kulkureiteillä valkoisella kepillä maamerkkien tunnustelu ja niiden muistaminen hyödyttää suunnistamista. Talvisin lumi- tai jääpeite vaikeuttaa maanpinnan tunnustelua. Huonot sääolosuhteet alentavat näkövammaisen henkilön luottamusta itsenäiseen kävelemiseen ulkona. Heikkonäköinen haastateltava kertoi turvallisuutensa huomioimisen eri tavoista. Hän pitää puhelintaan aina mukanaan eksymisen varalta. Yksin liikuttaessa on hänen mielestään hyvä välttää huonolla säällä liikkumista. Kulkureiteillä turvallisuudentunnetta luo muut ihmiset, joilta voi pyytää apua tarvittaessa. Luottamus itsenäiseen liikkumiseen on vahvempaa tutuissa ympäristöissä, ja kun tarvittavat palvelut sijaitsevat lähekkäin. Sokea henkilö pohtii itsenäisen liikkumisen käytännöllisyyttä:

h1: Jos siinä on se joku määrätty henkilö koko ajan, ni voi ainaki luottaa siihen, että pääsee sinne mihin haluaa ja menee varmaan paljo vähemmän aikaa siihen liikkumiseen kanssa. Jos tässä lähellä olis kaikki palvelut, ni kai sitä sitte opettelis miten mihinkäki pääsee. Kyllä mä luulen et sitä sitte vois joihinki tiettyihin paikkoihin yrittää mennä iha itte.

Julkisilla paikoilla kuten kävelykaduilla voi olla laatoituksella tehty linjamaisia kepillä tunnusteltavia reittiopasteita. Niistä on tosin hyötyä vasta kun näkövammaisen on oppinut, minne ne johtavat. Kehitysehdotukseksi nousi kohokarttojen hyödyntäminen esimerkiksi kauppakeskuksissa. Tunnusteltaviin opasteisiin liittyen yhden mielestä pistekirjoitus julkisilla paikoilla ei ole kovin hyödyllistä. Hänen käsityksensä mukaan pistekirjoitusta osaavat ja käyttävät näkövammaiset henkilöt ovat nykypäivänä yhä harvemmassa. Teknologian kehitys voi mahdollistaa tulevaisuudessa parempia apuvälineitä itsenäisen liikkumisen tueksi. Edellä mainittu henkilö kertoi kehitteillä olevasta avustajarobotista, joka kuvailee käyttäjälleen ympäristöä ja antaa suuntaohjeita. Hän on ilmoittautunut koekäyttäjäksi ja seuraa kehittämisprosessia.

8.2 Sosiaaliset ympäristöt ja sosiaalisen tuen merkitys

Sosiaalinen tuki päivittäisessä elämässä on merkittävä mahdollistaja näkövammaisen liikkumisessa ja sosiaalisessa osallistumisessa. Jokainen haastateltavista kertoi saavansa apua läheisiltään – joko puolisolta tai perheenjäseniltä. Haastateltavista yksi kertoi jääneensä sairaseläkkeelle vuosia sitten, mutta kaipasi takaisin työelämään ja käy töissä vielä tälläkin hetkellä. Työnantaja on tehnyt vaadittavat hankinnat kuten näytönsuurennusohjelman työskentelyn tueksi. Työkavereiden tuki ja tietoisuus näkövammaisen tarpeista on hänen mielestään tärkeää töissä. Tuen antamisen jakautuminen monelle henkilölle voi helpottaa avuntarjoajien jaksamista. Hänen puolisonsa toimii myös palkallisena henkilökohtaisena avustajana, joka auttaa kyyditsemisessä kuljetuspalvelun ohella. Hän kertoo saaneensa kielteisen päätöksen, kun perheen nuorimmaiselle anottiin aikaistettua ajokorttia. Tämä olisi helpottanut perheen arkea, sillä kyyditsemismahdollisuus olisi jakautunut varhaisemmin hänen puolisolleen ja lapselleen. Toisella haastateltavalla on kertomansa mukaan paljon tuttuja ja vieraampiakin ihmisiä, jotka ovat valmiita auttamaan, ja tarjoavat apua monenlaisissa tilanteissa, vaikkei henkilö sitä tarvitsisikaan. Kyseisen henkilön tavanomaiseen viikkoon mahtuu monenlaista toimintaa ja ihmisten tapaamista eri paikoissa. Avun saaminen ei rajoitu vain tuttuihin ihmisiin. Monesti näkövammaiset joutuvat pyytämään vierailtakin ihmisiltä apua julkisilla paikoilla. Joskus vieraat ihmiset auttavat kysymättäkin. Yksi haastateltavista on asunut aiemmin ulkomailla ja kertoo olevansa erittäin tyytyväinen suomalaisten avuliaisuuteen. Hän arvelee, että Suomessa ihmiset ovat tietoisempia näkövammaisista.

h4: Mä oon huomannu sen, että ihmiset esimerkiks on hirveen ystävällisiä, että Suomessa todella voi aina kysyä. Ja vaikkei pyytäkään apua, niin aina joku auttaa.

Toisaalta esille tuotiin tilanteita, joissa ihmisten tiedonpuute ja asenteet ovat aiheuttaneet haasteita:

h4: Kuski joko vaan nyökkää tai sitte kieltäväst pudistaa päätään. Sitä me ei taas nähdä ollenkaan. Siinäkin on sanottava, että hei, että mä

oon näkövammaisen, että voitko sä sanoa eikä vaan pudistele päätään. Tai joku heiluttelee kädellään, että tuu tännepäin, joku virkailija.

h2: Kun sitä ulkoista tunnusmerkkiä ei ole, niin silloin niinkun mua pidetään töykeenä koska etuulin ... tai sitte että ton on pakko olla humalassa kun se käyttäytyy noin.

Henkilökohtainen avustaja voi auttaa löytämään näkövammaiselle tuttuja ihmisiä esimerkiksi koulussa liikuttaessa. Yhden haastateltavan mukaan avustajan läsnäolo lisää mukavasti seurallisuutta tilanteissa:

h1: Ku tulee joku avustaja sinne mukaan ku liikutaan, ni sehän on kans siinä sosiaalista elämää. Et sehän vaikuttaa siihen kans ku tulee joku, jonka kanssa lähtee sinne, ni siinä ei oo välttämättä pelkästään se, että se tulee avustamaan, vaa se että ei tarvi ihan itteksee lähtee sinne.

Henkilökohtaisen avustajan ominaisuuksilla on merkitystä, sillä kyseisen henkilön nykyinen saman ikäinen avustajansa tuntuu enemmänkin kaverilta. Entisen ja varsin toisenlaisen kouluavustajan kanssa hän oli kokenut, että ulkopuoliset voivat olla vaarautuneempia hänet tavatessaan, jos avustaja on jatkuvasti voimakkaasti läsnä. Eräs opettajakin tarjosi hänelle usein saattoapua taksille tunnin jälkeen, kun avustaja ei ollut paikalla. Jälkeenpäin selvisi, että avustaminen häiritsevi opettajan omaa aikataulua. Avoin kommunikaatio ilmenee tärkeänä seikkana sekä avustajan että avustettavan tyytyväisyyden varmistamiseksi. Viestintä on tärkeää myös yhteiskunnallisella tasolla ja näkövammaisen henkilö voi vaikuttaa ympäristönsä asioihin, jos hänelle annetaan mahdollisuus tuoda näkemyksensä esiin:

h3: ...kaupungin poliitikot, ketkä määrätyist rahoist vastaa ni ne on tentannu aika tiukasti minua. Ja tenttaa noist kaupungin kulkemisväylyistä tuol kadulla tai sit jossain muualla.

Taksinkuljettajien palvelu ei aina ole ollut joidenkin haastateltavien kokemusten mukaan moitteetonta. Yksi kertoi taksinkuljettajan jättäneen hänet kerran väärään osoitteeseen. Onneksi vieras ohikulkija tarjoutui opastamaan hänet lopulta perille.

h1: ...kyllä pitäis edes sen verran kuskien tietää, et jos niil on selkeet ohjeet mihin pitää mennä, jos se vielä varmisti mihi ollaa menossa nii että ainaki vähintää osais sinne. Tai jos ei osaa, ni osais ees kysyä, että missä se paikka on.

Näkövammaisten tulee valikoida ja suunnitella matkojaan rajoitettujen taksimatkojen puitteissa. Läheisten tuki ja mahdollisesti julkisten liikennevälineiden käyttö säästävät myönnettyjä taksimatkoja ja antavat vaihtoehtoja matkojen suunnitteluun.

Taksimatkoja pyritään säästämään pidemmille matkoille.

h1: Mun mielestä siinä on se vähän huono juttu, että niitä matkoja on rajoitettu määrä siinä, että sitä joutuu vähän miettimää, että mihin niitä halua käyttää. Nythän se menee hyvin, ku mä asun täällä vanhempien kanssa kuitenkin, niin niitten kanssakin voi välillä mennä jonnekin. Mut jos mä yksin asuisin, ni en mä tällä matkamäärällä pärjäis ollenkaan.

h4: Sotekyydeis tarvii ajatella myös se, et jos on menos jonnekin vähä pitemmälle. Niishän on aika laajat ne alueet mihkä voi matkustaa, ni mielummin sit säästää niille pitkille matkoille, koska nehän on sillon arvokkaampia. Sit yrittää busseilla mennä lyhyempiä matkoja.

Taksimatkoja on saatavilla lisää, jos tähän on hyvä peruste. Kuljetuspalvelua myös keuhutaan, ja positiivisena asiana lisämatkojen lisäksi mainitaan avustajalle myönnettävät lisätunnit ja matkakulujen korvaaminen:

h1: ...vaikka esimerkiks ollaa lähetty johonki reissuu tai johonki, nii kunhan nyt ei ihan joka viikko lähde jonnekin, ni kyllä ne on yleensä antanu lisätunteja ja maksanu ainaki osittain niitä avustajan matkakuluja kanssa.

Eräs haastateltavista kehuu palvelulinja-autoa, jossa hän tapaa usein tuttuja ihmisiä matkustaessaan. Lisäksi hän on oppinut jo tuntemaan kuljettajan, joka ilmoittaa nou-toajan tarkkaan ja saattaa esimerkiksi kotirappusille. Kuljettajan saattoapua sekä noudettaessa että perille saavuttaessa arvostetaan. Lähtötilanteet voivat olla haastavia kuljettajan ollessa vieras, tai jos heikkonäköisellä ei ole näkövammasta ulkoista

tunnusmerkkiä, eikä hän näe taksia. Tällöin noutavan kuljettajan tulisi voida tunnistaa henkilö muiden tuntomerkkien perusteella.

Kun siirtyminen paikasta toiseen on riippuvainen toisen ihmisen avun saatavuudesta tai kuljetuspalvelusta, spontaanit lähtötilanteet eivät ole usein mahdollisia:

h1: Kyllä se niinku aika usein tuntuu siltä, että joutuu vähä muita ihmisiä oottamaa ... joissain kaupungeissa on semmosta, että se auto pitää tilata pari tuntia etukäteenki, että sen ylipäätään saa, ni se on mun mielestä tosi huono juttu. Sehän vaikeuttaa sitä, että et voi päättää nyt vaan niinku yhtäkkiä, että nyt mä haluaisin lähtee.

Näkövammaisen henkilö joutuu pohtimaan avuntarvettaan ja sen määrää lähtiesään jonnekin. Liikkumisen suunnittelu voi viedä paljon aikaa ja se voidaan kokea kuormittavana.

h2: Koko ajan sä elät sen asian kanssa ennakoiden sitä tulevaa, kun sä tiedät sen, että nyt pitää tehdä, mennä tonne ja tehdä näin. Sä luot hirveet suunnitelmat sen asian etee, kuinka tää asia toteutetaa.

Ihmisten tapaamispaikkoina koulun, työpaikan ja vapaa-ajan harrastuspaikkojen lisäksi näkövammaisten toimintakeskusta pidettiin tärkeänä. Kaksi haastateltavaa mainitsee tärkeänä tapaamispaikkana Näkövammaisten liiton alaisuudessa toimivan toimintakeskuksen, jossa on viikoittain yhteisöllistä toimintaa näkövammaisille.

h4: Joo mä oon todella tyytyväinen, ja siel on (toimintaa) joka viikko tosiaa ja joskus useamminkin. Ja meil on lukupiirejä, missä keskustellaa kirjoista, joita me ollaan kuunneltu. Ja musiikkipiirejä ja monta, että... Se on aika mielekäst mun mielestä. Ja me kaikki varmaan, ketkä siel käydään, niin nautitaan hetkistä todella.

Näkövamman tyyppisiä on hyvin monenlaisia ja tämän vuoksi näkövammaan liittyvien apuvälineiden tarve voi vaihdella tilanteen mukaan. Yksi kertoo käyttävänsä valkoista keppiään vain välillä ja tarpeen mukaan. Hänellä on hyvin kapea näkökenttä, ja siten erottaa ympäristöstä joitakin yksityiskohtia. Julkisilla paikoilla kepin kanssa voi

saada varsin hyvää kohtelua, toisin kuin ilman keppiä. Valkoinen keppi viestii muille ihmisille selkeästi henkilön näkövammasta, mutta ulkoisen tunnusmerkin puuttuessa ihmiset eivät ole siitä tietoisia. Tällöin epätietoisuudesta voi aiheutua hankalia tilanteita ihmisten muodostaessa vääränlaisia käsityksiä näkövammaisen henkilön tavasta toimia julkisella paikalla. Hän kertoo pitävänsä näkövammaiskortteja aina mukanaan hankalien tilanteiden varalta. Hän on kokenut myös tilanteita, jolloin ihmisten on ollut vaikea uskoa hänen olevan näkövammaisen.

h2: Ihmiset ei ymmärrä sitä, että näkövammaisen asteita on niin paljon, että luokitellaan yleensä vaan, että jos sulla on se valkoinen keppi, niin sä olet täysin sokea. Ja nyt jos mä en halua leimautua tai antaa itsestäni sitä näkövammaisuutta julki, mulla ei ole silloin keppiä, mutta silloin mua käsitellään niinkun suurinpiirtein, että tuo poika on juonut jo liikaa.

Näkövammaisen henkilön avunsaantiin vaikuttaa hänen oma herkkyytensä avun pyytämiseen. Yksi haastatelluista ei omista valkoista keppiä, mutta kertoo olevansa tyytyväinen ihmisten kohteluun. Hän on ottanut tavaksi kysyä apua vierailta ihmisiltä heti kun haasteita ilmenee.

h4: ...riippuu paljon just siitä minkälain asenne on itellä. Tarvii olla avoin ja heti ilmaista, mikä on oma tilanne. Koska mulla ei siis hermot taas riitä, että mä alan jostain kauheesti ettimää jotain. Mä pyydän kyl heti apua.

9 Pohdinta

9.1 Ympäristöissä liikkumisen ja sosiaalisen elämän moninaisuus

Opinnäytetyön tulokset vahvistavat aiempaa tutkimustietoa ja teoriaa. Liikkuminen eri ympäristöissä ja niiden välillä on jokaisella haastateltavalla monipuolista. Ei voida yksiselitteisesti määritellä, onko tietty liikkumiseen vaikuttava tekijä yhteydessä henkilön sosiaaliseen elämään, vai ei. Henkilöt voivat määritellä sen itse. On kuitenkin selvää, että erilaisten ympäristöjen saavutettavuus voi kärsiä, kun jossakin tuen muodossa on näkövammaisen henkilön tarpeisiin nähden vajetta. Sosiaalisia suhteita pidetään yllä myös sähköisesti ja puhelimitse, mutta jokainen kertoi tapaavansa aina mieluummin ihmisiä kasvotusten, jos siihen on mahdollisuus. Haastateltavien erilaisia sosiaalisia toimintaympäristöjä ovat esimerkiksi koulu, työpaikka ja järjestöjen ja yhdistysten tapaamispaikat. Ihmisten tapaaminen ei rajoitu ainoastaan näihin ympäristöihin, vaan tuttuja voi tavata liikennevälineissäkin, kuten palvelulinja-autossa. Vertaistuki ja näkövammaisille yhteinen säännöllinen toiminta koettiin merkitykselliseksi sosiaalisen elämän osa-alueeksi.

Salmisen ja Karhulan tutkimuksessa mainitun tapaan (2014, 274-275) tämän opinnäytetyönkin tulosten perusteella on syytä korostaa, että näkövammaisen oma asenne ja itsevarmuus liikkumiseen on merkittävä tekijä siinä, kuinka aktiivisesti eri ympäristöissä henkilö normaalisti liikkuu. Itseluottamusta omaan liikkumistaitoon lisäävät fyysisen ympäristön esteettömyystekijät. Liikkumistaito kehittyy, mitä useammin samassa ympäristössä liikutaan. Erityisesti tunto- ja ääniopasteet auttavat näkövammaisia henkilöitä hahmottamaan fyysistä ympäristöä. Esteettömissä ja moniaistisissa tai tutuissa ympäristöissä näkövammaisen voi olla tarpeeksi itsevarma liikkumaan yksin, jos liikkumistaitoa on mahdollisuus harjoitella. Erilaiset turvallisuustekijät kuten huonot sääolosuhteet, epävarmuus liikennevaloristeyksissä, hiljaiset tiet tai huonosti opasteita sisältävät vieraat ympäristöt nostavat kynnyistä ympäristöissä liikkumiseen. Näkövammaisen omaan asenteeseen voi vaikuttaa käsitys ihmisten avuliaisuudesta.

Kaksi toisinaan omatoimisestikin liikkuvaa heikkonäköistä henkilöä kertoivat olevansa luottavaisia vieraidenkin ihmisten avuliaisuuteen.

Rutiininomaisen arjen vakiintuneet tukitoimet ja ennakoitavuus helpottavat ympäristöjen saavutettavuutta ja vähentävät hankalia tilanteita, mikä on hyväksi näkövammaisen henkiseen hyvinvointiin ja jaksamiseen. Paikkoihin pääseminen vaatii näkövammaiselta usein paljon suunnittelua ja ennakoitua. Tämän vuoksi erilaisia tukitoimia tarvitaan myös psyykkisen kuormituksen välttämiseksi. Sosiaaliset suhteet tuovat itsessään hyvinvointia elämään, mutta useampi tuttava tarkoittaa näkövammaiselle myös enemmän mahdollisuuksia avunsaantiin. Näkövammaisen henkilö hyötyy laajoista henkilökohtaisista sosiaalisista verkostoista, sillä monissa tilanteissa toisen ihmisen apu on välttämätöntä. Tällöin avunsaanti ei ole kiinni ainoastaan institutionaalisen ympäristön järjestämisestä tukitoimista, vaan se jakautuu myös näkövammaisen ihmisen henkilökohtaiselle sosiaaliselle piirille. On myös tärkeää, että näkövammaisella on useita avuntarjoajia, jotta esimerkiksi näkövammaisen lähiomainen ei kuormitu liikaa. Vaikka henkilökohtainen avustaja toimii näkövammaiselle avuntarjoajana palkallisessa tehtävässä, voi avustaja olla parhaimmillaan myös mieluisaa seuraa eri tilanteissa. Avun tulisi olla tarpeen mukaisesti saatavilla, oli sitten kyse yksittäisten ihmisten avun tai kuljetuspalvelun määrästä. Kuljetuspalvelun kuukausittaisen kyytien määrä on rajallinen, mikä voi olla eri ympäristöissä aktiivisesti liikkuvalla näkövammaiselle henkilölle ongelmallista, kuten näkövammaisten liiton aiemmassakin julkaisussa viitattiin (Berndtson 2018, 11). Mahdollisuutta lisäkyytien saamiseen arvostetaan ja pidetään tärkeänä.

Haastatteluista ilmenee ihmisen luonnollinen tarve olla toiminnallinen. Jokaisella on arjessaan mieltymysten mukaisia toimintoja, joita halutaan tehdä. Jokaisella on siten toiminnallisen identiteettinsä pohjalta ympäristöjä, jossa halutaan vieraila säännöllisesti. Erilaiset tuen muodot mahdollistavat liikkumisen ja näiden ympäristöjen saavutettavuuden ja siten sosiaalisen elämän. Sosiaalisten ympäristöjen saavutettavuutta parantaa merkittävästi monipuolinen mahdollisuus ihmisten apuun, kuljetuspalveluiden riittävä määrä, tunto- ja ääniopasteiden hyödyntäminen, avoimet kulkuväylät ja ihmisen luottamus avunsaantiin ja omaan liikkumistaitoon esimerkiksi koetun turvallisuudentunteen ansiosta. Yksilökohtaisista haasteistaan huolimatta näkövammaiset

pyrkivät löytämään keinot sosiaalisten ympäristöjen saavuttamiseen tavalla tai toisella. Kukaan haastateltavista ei maininnut tilanteita, jolloin jonnekin pääseminen olisi tuen puutteen vuoksi estynyt kokonaan.

Avoin kommunikaatio henkilöiden välillä auttaa välttämään hankalia tilanteita ja selvittää osapuolten tarpeita. Henkilöiden omaa tahtoa ja ehdotuksia on tarpeen kuunnella päivittäisissä kohtaamisissa, mutta myös yhteiskunnallisella tasolla. Ympäristö muodostuu sekä sosiaalisten että laajojen institutionaalisten tekijöiden kautta, jotka vaikuttavat kenties selkeimmin rakennetun ympäristön esteettömyyteen. Ihmisten tietoisuus ja asenteet ovat helposti huomaamattomia tekijöitä taustalla. Haastatellut kehuivat suomalaisten avuliaisuutta julkisilla paikoilla ja yleisesti hyvää asenneilmapiiriä näkövammaisia kohtaan nykypäivänä. Toisaalta ihmisten tietoisuutta olisi osan mielestä hyvä pyrkiä lisäämään näkövammaisuuden moninaisuudesta. Yhden mielestä ihmisten yleiseen tietouteen on tärkeää tuoda näkövammaisten elämän haasteita, eikä ainoastaan positiivista kuvaa näkövammaisen henkilön sujuvan arjen mahdollistumisesta. Jo ainoastaan näönkäytön haasteiden moninaisuuden takia näkövammaistenkin keskuudessa on paljon erilaisia tapoja liikkua ja olla tekemisissä ihmisten kanssa päivittäisessä elämässä. Näkövammaisen henkilö itsekin saattaa pysähtyä välillä pohtimaan tätä moninaisuutta:

h4: Joo vois olla niinkin, että sit ei uskaltais lähtä mihkää. Kyl mä huomaan, että meil on yhdistyksessä semmosii, jotka on periaattees aivan sokeita ja jotka matkustavat junalla Helsinkiin kokouksiin, Tampereelle kokouksiin, jota mä sitte jo ihailen ja ihmettelen. Koska mä en oo kuitenkaan vielä siinä asenteessa. Miten mä sillo käyttäytyisin? En osaa sanoo.

9.2 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Tutkimuksia voidaan tarkastella reliabiliteetin eli toistettavuuden kautta. Tutkimuksen tulosta voidaan pitää reliabelina, jos kaksi eri tutkijaa päätyy samaan tulokseen tai jos sama tutkija tutkii samaa kohdetta kahdesti ja saa saman tuloksen. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Opinnäytetyön teki vain yksi henkilö, mikä rajoittaa reliabiliteettia.

Tämä on kriittistä etenkin analyysivaiheessa, kun tulkitaan litteroitua aineistoa ja tehdään päätelmiä. Haastattelijan kyky tulkita haastateltavan vastauksia on ratkaisevaa tulosten kannalta (mts. 201-202). Tämän merkitys korostuu tässä tapauksessa, kun tutkijoita oli vain yksi. Toisaalta haastattelutyö pysyy todennäköisesti samankaltaisena yhden henkilön toteuttamana. Jos tutkimukseen osallistuvat henkilöt olisi jaettu haastateltaviksi useampien henkilöiden kesken, ei olisi välttämätöntä varmuutta haastattelujen samankaltaisuudesta.

Opinnäytetyön aiheen laajuus oli haaste läpi prosessin. Haastattelutilanteet tuottivat paljon pitkiä vastauksia ja toivat esiin laaja-alaisia näkemyksiä. Tähän varauduttiin luomalla tutkimuskysymysten mukaisesti jaettu haastattelurunko. Tästä huolimatta aiheet menivät päällekkäin ja vastauksia tietyn aihealueen kysymyksiin saatiin monissa muissakin kohdissa. Haastatteluissa tuli myös ilmi asioita tutkimuskysymysten ulkopuolella. Osa niistä haluttiin litteroida varmuuden vuoksi, sillä ne olivat yhteydessä teemaan.

Puhelun äänittäminen tuotti esihaastattelun aikana vaikeuksia. Ulkoisen äänityslaitteen käyttäminen teki äänitteistä huonolaatuisia. Litterointiprosessissa muutama liian epäselvä lause jätettiin kirjoittamatta. Tällaisessa tilanteessa riskinä on olennaisen tiedon häviäminen. Toisaalta epäselvän lauseen kirjoittaminen tulkinvaraisesti ei olisi oikeutettua, sillä tieto voisi vääristyä.

Tavoitteena oli saada ainakin viisi haastateltavaa yhteistyökumppanin kautta, mutta tähän tavoitteeseen ei päästy. Osallistujien tuli ilmoittaa halukkuutensa olemalla suoraan yhteydessä minuun, mikä vaati heiltä aktiivisuutta. Tällä saattoi olla vaikutusta osallistujamäärään. Yhteistyökumppanille tämä tapa oli kuitenkin sopivin, joten siinä pitäydyttiin. Pienen osallistujamäärän vuoksi tulokset eivät ole yleistettävissä, sillä haastateltavia oli vain neljä. Vastaukset tutkimuskysymyksiin olivat varsin erilaisia keskenään ja haastattelujen pituudet vaihtelivat. Haastattelumenetelmän haasteena onkin haastattelutilanteen dynaamisuus (Hirsjärvi ym. 2007, 201-202). Tarkoituksena oli pitää teemahaastattelun ilmapiiri tyylinsä mukaisesti mahdollisimman avoimena. On mahdollista, että haastateltava saattaa vastata kysymyksiin sosiaalisesti suota-

valla tyylillä, eikä välttämättä puhu arkaluontoisista aiheista täysin avoimesti. (Hirsjärvi ym. 2007, 201-202.) Voidaan kuitenkin olettaa, että haastateltavat olivat motivoituneita ja kiinnostuneita aiheesta, sillä he ilmoittivat itse halukkuudestaan osallistua ja aihe oli läheisessä yhteydessä heidän omaan arkielämäänsä. Jokaisella osallistujalla oli erilainen näkövamma ja monipuoliset näkökulmat ovatkin tämän opinnäytetyön rikkaus. Haastattelujen aineisto on yhtenäinen aiemman tutkimustiedon kanssa, mikä tukee toistettavuutta. Aiheen ja käsitteiden laajuuden vuoksi aineiston systemaattinen analysointi osoittautui haastavaksi, minkä vuoksi tulokset päätettiin esittää varsin kerronnallisesti. Haastattelut tuottivat syvällisempää näkökulmaa kaupungeissa asuvien näkövammaisten liikkumisesta ja sosiaalisesta elämästä Suomessa tällä hetkellä. Esille nousi sekä haasteita että koettua tyytyväisyyttä. Tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti yksilöiden näkemykset ja mielipiteet saatiin näkyville.

CMOP-E:n käyttö analyysivaiheessa auttoi poimimaan aineistosta tutkimuskysymysten kannalta olennaisia tekijöitä. CMOP-E koettiin hyväksi malliksi ohjaamaan ajattelua, mutta ihmisten arkielämän ympäristöjen karkeaan jaotteluun se ei täysin sovellu. Kuten Townsend & Polatajko (2007, 48) teoksessaan toteavat, tosielämässä fyysinen ympäristö ja sosiaaliset ympäristöt eivät esiinny erikseen, sillä ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tämän takia ympäristötekijöiden jaottelu luokkiin on toisinaan näkökulmakohtaista. Näkövammaisen henkilö on tavallisesti suuren ja monimutkaisen palvelu- ja tukiverkoston keskellä. CMOP-E -mallin ideologian hyödyntäminen näkövammaisten henkilöiden arkielämän tutkimisessa kuitenkin vahvisti ympäristöjen, toiminnan ja yksilötekijöiden voimakkaan suhteen. Haastattelujen myötä tuli ilmi monta esimerkkiä siitä, kuinka jokainen tekijä on vahvasti vaikutuksessa keskenään. CMOP-E koettiin toimivaksi malliksi ihmisen toimintatapojen tutkimiseen yleisellä tasolla. Tutkimusta voidaan pitää validina eli pätevänä, jos se mittaa sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 226-227). Aineistosta saatiin vastauksia tutkimuskysymyksiin, joskin ne ovat kysymysten laajuuden takia hajanaisia ja moniulotteisia. Tutkimuksen validiutta ja yhtenäisyyttä tukee CMOP-E:n käyttö sekä tutkimuksen teoriaosassa että analyysivaiheessa, sillä tutkimustulokset pyrittiin yhdistämään mallin avulla muodostettuihin tutkimuskysymyksiin.

9.3 Jatkotutkimusehdotukset

Jatkossa tutkimusten tulisi rajautua tarkemmin käsittelemään tiettyjä näkövammaisten käyttämiä palveluita kuten kuljetuspalvelua, ja näkövammaisten tyytyväisyyttä koskien jotakin tiettyä tuen muotoa. Tarkemmin rajatuilla tutkimuksilla saataisiin konkreettista tietoa nykyisen palvelurakenteen osien toimivuudesta ja kenties selkeitä kehittämissuhteita. Tutkittavan joukon tulisi olla laaja, jotta voitaisiin tehdä yleistettäviä päätelmiä. Maaseudulla asuvien näkövammaisten näkökulmat olisivat myös tärkeitä, sillä eri paikkakunnilla tuen mahdollisuudet voivat erota toisistaan.

Tässä tutkimuksessa teknologia ja verkkoviestintä ei tullut suuresti esille. Nykypäivänä teknologiaa voidaan hyödyntää liikkumisen apuna esimerkiksi sovelluksissa tai apuvälineinä, ja se tarjoaa uudenlaisia mahdollisuuksia myös yhteydenpitoon toisten ihmisten kanssa. Teknologian käytöstä näkövammaisilla on melko vähän tietoa. Kehityksen mennessä nopeasti eteenpäin tietoa tulisi päivittää säännöllisesti. Iäkkäämät haastateltavat kertoivat esimerkiksi tietokoneen tai puhelimen käytön haasteista ja vierastamisesta. Sähköisten laitteiden tai sovellusten käytettävyyden tutkiminen näkövammaisilla lienee olennaista. Näkövammaiset varmasti hyötyisivät erilaisista heille suunnatuista käyttöoppaista.

Lähteet

- Berndtson, T. 2018. Näkövammaisten ihmisten sosiaaliset suhteet. Näkövammaisten liiton selvitys 31.12.2018. Viitattu 10.4.2019. https://www.nkl.fi/index.php?__file_display_id=12689.
- Bibby, S. A., Maslin, E. R., McIlraith, R. & Soong, G. P. 2007. Vision and self-reported mobility performance in patients with low vision. *Clinical and Experimental Optometry*. 90: 2: 115-123. Viitattu 6.4.2019. <https://janet.finna.fi/>, PubMed.
- Crudden, A., McDonnall, M. C. & Hierholzer, A. 2015. Transportation: An Electronic Survey of Persons Who Are Blind or Have Low Vision. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 109(6), 445-456. Viitattu 3.4.2019. <https://janet.finna.fi>, CINAHL Plus with full text (EBSCO).
- Ettinen ennakoarviointi ihmistieteissä n.d. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). Nettisivu. Viitattu 7.4.2019. <https://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakoarviointi-ihmistieteissa>.
- Elsman, E. B. M., van Rens, G. H. M. B. & van Nispen, R. M. A. 2016. Impact of visual impairment on the lives of young adults in the Netherlands: a concept-mapping approach. *Disability and Rehabilitation* 39: 2607-2618. Viitattu 3.4.2019. <https://janet.finna.fi/>, PubMed.
- Elsman, E. B. M., van Rens, G. H. M. B. & van Nispen, R. M. A. 2018. Quality of life and participation of young adults with a visual impairment aged 18-25 years: comparison with population norms. *Acta Ophthalmologica*, 97: 165-172. Viitattu 3.4.2019. <https://janet.finna.fi/>, PubMed.
- Elämässä mukana – muutoksissa tukena 2018. Kansaneläkelaitos. Nettisivu. Viitattu 29.9.2019. <https://www.kela.fi/kela-lyhyesti>.
- Esteettömyys n.d. Näkövammaisten liitto ry. Nettisivu. Viitattu 24.9.2019. <https://www.nkl.fi/fi/etusivu/saavutettavuus-esteettomyys/rakennetun-ympariston-esteettomyys-ja-opasteet/esteettomyys>.
- Etusivu n.d. Näkövammaisten liitto ry Opaskoirakoulu. Opaskoirakoulun nettisivu. Viitattu 3.4.2019. <http://opaskoirakoulu.fi/>.
- Gold, D., Shaw, A. & Wolffe, K. 2010. The Social Lives of Canadian Youths with Visual Impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 104(7), 431-443. Viitattu 3.4.2019. <https://janet.finna.fi>, CINAHL Plus with full text (EBSCO).
- Henkilökohtainen apu n.d. Näkövammaisten liitto ry. Nettisivu. Viitattu 3.4.2019. https://www.nkl.fi/fi/etusivu/palvelut_nakovammaisille/koti/7686#paragraph1.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.

Kuljetuspalvelu ja saattajapalvelu 2018. Vammaispalvelujen käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Nettisivu. Viitattu 10.4.2019.
<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/liikkuminen/kuljetuspalvelu-ja-saattajapalvelu#jarjestaminen>.

Liikkumistaidonohjaus 2018. Vammaispalvelujen käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Nettisivu. Viitattu 3.4.2019. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/liikkuminen/liikkumistaidonohjaus>.

Näkövammaisten liiton teemavuosi 2019 n.d. Näkövammaisten liitto ry:n nettisivu. Viitattu 4.3.2019.
<https://www.nkl.fi/fi/etusivu/ajankohtaista/teemavuosi/teemavuosi-2019>.

Näkövammaisten liitto ry n.d. Näkövammaisten liitto ry:n nettisivujen etusivu. Viitattu 6.10.2019. <https://www.nkl.fi/fi/etusivu>.

Näkövammaisten yleisimmät apuvälineet n.d. Aviris. Nettisivu. Viitattu 3.4.2019.
<https://www.aviris.fi/fi/etusivu/uusille/yleisimmat#paragraph0>.

Näkövammaisuuden määrittäminen n.d. Näkövammaisten liitto ry:n nettisivu. Viitattu 4.3.2019. <https://www.nkl.fi/fi/etusivu/nakeminen/maaritys>.

Ojamo, M. 2018. Näkövammarekisterin vuosikirja 2017. Näkövammaisten liitto ry & THL. Viitattu 11.4.2019. https://www.nkl.fi/index.php?__file_display_id=12639.

Osallisuuden osatekijät 2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Nettisivu. Viitattu 23.5.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus/osallisuuden-osatekijat>.

Osallisuus 2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Nettisivu. Viitattu 23.5.2019.
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus/osallisuuden-osatekijat>.

Pal, J. & Lakshmanan, M. 2015. Mobile devices and weak ties: a study of vision impairments and workspace access in Bangalore. *Disability & Rehabilitation: Assistive Technology* 10(4): 323-331. Viitattu 23.9.2019. <https://janet.finna.fi>, CINAHL Plus with full text (EBSCO).

Perustietoa n.d. Näkövammaisten liitto ry:n nettisivut. Viitattu 6.10.2019.
https://www.nkl.fi/fi/etusivu/nkl_ry/tietoa.

Rainey, L., van Nispen, R. & van Rens, G. 2014. Evaluating rehabilitation goals of visually impaired children in multidisciplinary care according to ICF-CY guidelines. *Acta Ophthalmologica* 2014: 92: 689-696. Viitattu 6.4.2019. <https://janet.finna.fi/>, PubMed.

Rannetutka Sunu Band n.d. Aviris-verkkokaupan nettisivu. Viitattu 6.10.2019. <https://www.aviris.fi/fi/etusivu/kauppa/liikkuminen/muut-suunnistautumisvalineet/29940>.

Salminen, A-L. & Karhula, M. E. 2014. Young persons with visual impairment: challenges of participation. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*. 21: 267-276. Viitattu 3.4.2019. <https://janet.finna.fi>, CINAHL Plus with full text (EBSCO).

Seppänen, M. 2018. Näkövammaisuuden määritelmä ja syyt. *Silmätautien käsikirja*. Viitattu 11.4.2019. <https://janet.finna.fi/>, Duodecim Oppiportti.

Seppänen, M. 2018. Näöntarkuuden tutkiminen. *Duodecim Oppiportti. Silmätautien käsikirja*. Viitattu 11.4.2019. <https://janet.finna.fi/>, Duodecim Oppiportti.

Sovellusvinkkejä iPadin ja iPhoneen käyttäjille n.d. Näkövammaisten liitto ry. Nettisivu. Viitattu 3.4.2019. https://www.nkl.fi/fi/etusivu/palvelut_nakovammaisille/tietotekniikka/mobiililaitteet/sovellusvinkkejä-ios.

Tadic, V., Lewando Hundt, G., Keeley, S. & Rahi, J. S. 2014. Seeing it my way: living with childhood onset visual disability. Warwick Medical School, University of Warwick, Coventry, UK. UCL Institute of Ophthalmology, London, UK. Ulverschroft Vision Research Group, London, UK. Viitattu 3.4.2019. <https://janet.finna.fi/>, CINAHL Plus with full text (EBSCO).

Townsend, E. A., Polatajko, H. J. 2007. *Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy Vision for Health, Well-being & Justice through Occupation*. Canadian Association of Occupational Therapists 2007.

Van Leeuwen, L. M., Rainey, L., Kef, S., van Rens, G. H. M. B. & van Nispen, R. M. A. 2014. Investigating rehabilitation needs of visually impaired young adults according to the International Classification of Functioning, Disability and Health. *Acta Ophthalmologica* 2015: 93: 642-650. Viitattu 6.4.2019. <https://janet.finna.fi/>, PubMed.

Virgili, G. & Rubin, G. 2010. Orientation and mobility training for adults with low vision. *Cochrane Database of Systematic Reviews* 2010, Issue 5. Viitattu 6.4.2019. <https://janet.finna.fi/>, Cochrane Library.

What is BlindSquare n.d. BlindSquare. Nettisivu. Viitattu 3.4.2019. <http://www.blindsquare.com/about/>.

Äänimajakka Hällö n.d. Aviris-verkkokaupan nettisivu. Viitattu 6.10.2019. <https://www.aviris.fi/fi/etusivu/kauppa/liikkuminen/muut-suunnistautumisvalineet/aanimajakka-hallo>.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko ja apukysymykset

Haastattelurunko ja apukysymykset

Ikä, tiedot näkövammasta, asuinpaikka

Millaisella asuinalueella asut? (vapaa kuvaus)

Millaisissa ympäristöissä yleensä liikut? (ei tarvitse yksityiskohtaisesti kertoa, vain esim. töissä, kotona, harrastuksissa)

Millä tavoin liikut paikasta toiseen? Millaisia liikkumisen apuvälineitä omistat?

1. Millä tavoin erilaiset ympäristöt (fyysinen, sosiaalinen, institutionaalinen, kulttuurinen) mahdollistavat ja rajoittavat liikkumistanne?

Fyysinen ympäristö

Kun haluat osallistua sosiaalisiin aktiviteetteihin/tavata ihmisiä, millä tavalla rakennettu ympäristö ja esteettömyys vaikuttaa siihen? Mitä asioita joudut miettimään/huomioimaan rakennuksissa tai erilaisissa tiloissa? Mikä on tällä hetkellä liikkumisen kannalta haasteena rakennuksissa ja mitä hyvää olet huomionut? Mitä pitäisi olla enemmän?

Sosiaalinen ympäristö

Kun haluat liikkua paikasta toiseen, luotatko liikkumistaitoosi, vai tarvitsetko usein jonkun avustamaan? Koetko saavasi tarpeeksi apua liikkumiseen toisilta ihmisiltä? Keitä nämä henkilöt ovat (tuttava/vieras)?

Onko harrastuspaikassasi/työpaikalla/koulussasi tms. helpotettu liikkumistasi/mukautettu ympäristöä saavutettavammaksi jollakin tavalla (esim. työpaikan saavutettavuus ja mukautettu työskentely)?

Kulttuurinen ympäristö:

Millaiset ovat ihmisten asenteet, kun liikut eri paikoissa? Koetko, että vieraat ihmiset kohtelevat sinua asianmukaisesti julkisilla paikoilla liikuttaessa? Oletko kohdannut haasteita tai kummallisia tilanteita?

Institutionaalinen ympäristö

Miten eri säädökset vaikuttavat liikkumiseen ja sosiaaliseen osallistumiseen? Taksit, muut liikennevälineet? KELA? Kunnan toiminta? Muu avustus? Liiton ja järjestöjen tuki? Harrastusmahdollisuudet ja tapahtumat ja niiden saavutettavuus?

2. Millä tavoin liikkumisen mahdollisuudet ja haasteet ovat yhteydessä sosiaaliseen elämäänne?

Oletko tyytyväinen omiin mahdollisuuksiisi liikkua paikasta toiseen?

Millä tavoin omat liikkumismahdollisuutesi mahdollistavat ihmisten tapaamista?

Koetko, että liikkuminen eri paikkoihin on aina välttämätöntä, kun haluat olla muiden ihmisten kanssa tekemisissä?

-verkkoympäristöt, teknologia... niiden merkitys?

Puhuimme aiemmin liikkumiseen vaikuttavista tekijöistä. Koetko, että näiden tekijöiden muuttuminen paremmaksi helpottaisi sosiaalista osallistumistasi eri ympäristöissä? Mikä olisi tärkeintä?

3. Millaisia ratkaisuja voitaisiin kehittää, jotta sosiaalisten ympäristöjen saavutettavuus näkövammaisilla helpottuisi?

Onko se näiden ympäristötekijöiden muokkaaminen? Rakennusten suunnittelu ja esteettömyys? Ihmisten asenteet ja tietoisuus? Toisten ihmisten suurempi tuki? Liikkumistaidonohjauksen lisääminen? Teknologian kehitys? Apuvälineet? Lait ja säädökset? Taksimatkat ja julkinen liikenne? Mikä on sinulle tärkeää? Sana on vapaa.

Liite 2. Saatekirje

Tule mukaan haastattelututkimukseen ja jaa näkemyksiäsi!

Hei! Olen toimintaterapeuttiopiskelija Joona Närhi Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Tutkin opinnäytetyössäni liikkumisen mahdollisia haasteita ja niiden yhteyttä näkövammaisten henkilöiden sosiaaliseen elämään. Haastattelujen avulla selvitetään ympäristötekijöiden vaikutusta teidän omaan päivittäisen elämän liikkumiseen ja liikkumisen yhteyttä sosiaaliseen elämäänne. Lisäksi selvitetään, millä tavoin teidän mielestänne näkövammaisten henkilöiden liikkumista ja sosiaalisten ympäristöjen saavutettavuutta voitaisiin Suomessa parantaa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on pyrkiä parantamaan näkövammaisten henkilöiden elämänlaatua tuomalla aiempaa täsmällisemmin esille mahdollisia haasteita liikkumiseen ja sosiaaliseen osallistumiseen liittyen.

Tutkimuksen kohderyhmänä on näkövammaiset heikkonäköiset ja sokeat henkilöt. Haastatteluun pyritään saamaan ensisijaisesti henkilöitä, joilla ei ole näkövamma lisäksi muita välittömästi liikkumiseen vaikuttavia tekijöitä. Haastateltavien henkilöiden ikää ei ole rajattu, mutta osallistujiksi etsitään pääasiassa nuoria ja työikäisiä.

Ilmoittautuminen haastateltavaksi tapahtuu suoraan minulle joko viestillä, soittaen tai sähköpostilla. Yhteystietoni on lomakkeen lopussa. Sovitaan mikä tahansa aika, joka sopii teille parhaiten. Varaattehan vastaamiseen noin puoli tuntia.

Tutkimuksen toteuttajana ja tietojen käsittelijänä toimii ainoastaan opinnäytetyön tekijä. Haastattelut toteutetaan marraskuun ja joulukuun aikana joko puhelinhaastatteluna tai kasvotusten riippuen asuinpaikastanne. Haastattelut äänitetään analysointia varten. Teiltä kerätään vain tutkimuksen kannalta olennaisimmat tiedot kuten näkövamma, aste, ikä ja tiedot liikkumistavoistanne ja erilaisista ympäristöistä, joissa liikutte. Tutkimusaineiston analysoinnin jälkeen vastausmateriaali hävitetään ja lopullisessa työssä tunnistetiedot on poistettu siten, ettei teitä voi tunnistaa. Opinnäytetyö valmistuu alkuvuonna 2020 ja se julkaistaan Theseus.fi -nettisivulla.

Kiitos osallistumisestanne tärkeän asian puolesta!

Yhteystiedot:

Joona Närhi

puhelinnumero: [REDACTED]

sähköposti: [REDACTED]

Liite 3. Haastatteluaineiston luokittelu CMOP-E:n mukaisesti

